

Pompeu Fabra: llengua i pàtria

Jordi Mir

Institut d'Estudis Catalans

Una de les coses de les quals Catalunya pot sentir-se satisfeta és indubtablement de posseir una llengua que l'honora, en tant que forma part del patrimoni cultural mundial. I això, que fa cent anys ja es configurava com una realitat possible, en fa cent cinquanta que era poc menys que un somni.

Aquell any 1868 en feia trenta-cinc que Bonaventura Carles Aribau havia fet el seu clam *A la pàtria* i deus escassos que set intel·lectuals havien reinstaurat els Jocs Florals de Barcelona. La voluntat d'empènyer la revifalla de la nostra llengua era, certament, un fet, però el període d'endormiscament que havia sofert, agreujat per la dràstica submissió a què havia estat sotmesa per part del castellà a partir del segle XVIII, li havia impedit el desenvolupament i l'evolució que havien experimentat les llengües romàniques veïnes. La situació, que des del punt de vista oral mantenia vius molts aspectes de la riquesa lèxica, sintàctica i idiomàtica que havia tingut, pel que fa a la normativa escrita estava en un estat de deterioració i de desordre preocupant.

Calia un revulsiu que permetés accelerar-ne l'actualització a fi que tornés a ocupar el lloc que li corresponia. I sense que es pogués intuir que allò en podia ser la clau de volta, aquell any es va produir la naixença de Pompeu Fabra, fet que havia de ser decisiu per a la solució d'aquella aspiració col·lectiva.

D'aquell dia de fa un segle i mig ençà, no hi ha dubte que l'esdeveniment més important que s'ha produït en la societat catalana és que s'hagués retornat al nostre idioma la condició absoluta i reconeguda de llengua de cultura. I, paral·lelament, haver arribat a la convicció unànime de la influència que hi ha tingut Pompeu Fabra.

Quan s'escau de commemorar aquella efemèride, és plaent de comprovar com se li reconeix i agraeix el

gran servei que ens ha fet com a seny ordenador de la llengua, però també és oportú de recordar, i potser molt especialment si considerem la circumstància actual, la seva consciència patriòtica. Llavors ens va salvaguardar la llengua i ara, si sabem ser fidels a l'actitud que el va guiar tota la vida, ens pot ajudar a mantenir la identitat. Les vicissituds a les quals es va haver d'enfrontar són les pròpies que ha hagut de suportar el nostre país els darrers centennis i el seu gran exemple són la dignitat i la fermesa amb què s'hi va encarar.

És bo de veure'n algunes de les més transcendents, perquè ens poden servir de guia a l'hora de prendre decisions a alternatives davant algunes circumstàncies, no volgudes i sovint perverses, que sacsegen la nostra consciència.

Una de les coses de les quals Catalunya pot sentir-se satisfeta és indubtablement de posseir una llengua que l'honora.

Ja en la seva etapa de maduresa, la decisió més important que va prendre i que havia d'esdevenir deci-

siva per al futur de la nostra llengua, va ser, l'any 1912, decidir-se a deixar la càtedra de química de l'Escola d'Enginyers de Bilbao, on havia aconseguit una estabilitat familiar i econòmica confortables, i tornar a Barcelona amb unes perspectives de futur força més incertes, si més no inicialment. La seva integració a la Secció Filològica de l'IEC, amb la possibilitat de poder-se dedicar plenament a la seva dèria de recuperar la llengua, i la seva voluntat permanent de servei al país l'empenyeren a córrer aquest risc.

L'horitzó que ofería la creació de la Mancomunitat de Catalunya era esperançador, però la instauració sobtada de la Dictadura el 1923 va tornar a posar en perill el progrés que s'anava adquirint i aviat es va fer evident la incomoditat davant la nova situació. L'any 1924, Fabra ja en va rebre les conseqüències. Amb el pretext d'haver signat una carta en suport del seu company universitari George Dwelshauvers, professor belga del Laboratori de Psicologia Experimental,

va ser destituït de la Càtedra de Llengua Catalana que Prat de la Riba havia creat en el moment del seu retorn a Barcelona, amb el consegüent contratemps, sobretot de tipus econòmic, que li va ocasionar.

Tot això sabia que li podia passar, però una vegada més havia estat coherent amb la seva actitud cívica. La mateixa que va fer que rebutgés, l'any 1926, l'oferta d'una de les places de la Real Academia de la Lengua, tot i que l'acceptació li podia ser profitosa. En canvi, i aquesta en aquell moment encara era una decisió compromesa, el 1930 va assumir la presidència de l'entitat catalanista Palestra i el dia 30 de novembre en va fer el discurs inaugural, d'un alt contingut patriòtic, al Palau de la Música Catalana, de Barcelona.

La seva trajectòria evidenciava que la seva idea no es torçava fàcilment i la seva visió positiva de les situacions, fins i tot adverses, el portava a treure'n fruit. I va ser en aquella etapa que es va proposar dur a terme la compilació del diccionari normatiu llargament desitjat i que des de l'estructura de l'Institut costava de realitzar. I així, només gràcies a la seva tenacitat, va ser possible l'aparició el 1932 del mític Diccionari Fabra, que durant el proper mig segle s'havia de convertir en l'eina imprescindible per a tothom qui es disposés a escriure en català.

Aquest capteniment de consciència cívica el va mantenir en tota mena de circumstàncies i d'una manera habitual va signar manifestos a favor de causes justes i va prendre actituds coherents en aquesta línia com són, per exemple, que per un estricte sentit de servei a la societat l'any 1913 participés en les eleccions municipals de Barcelona i el 1931 ho fes en la candidatura del Partit Catalanista Republicà per a diputat a les Corts Constituents. Les conseqüències dels seus posicionaments podien ser, com hem vist, pertorbadores, així com en el cas dels esdeveniments del Sis d'Octubre de 1934, que van comportar el seu empresonament durant quaranta-tres dies pel simple fet de ser president del Patronat de la Universitat Autònoma de Barcelona i suspès en aquestes funcions fins al 14 de febrer de 1936.

Tot i estar sempre al marge de qualsevol acció de caire violent, aquesta presa permanent d'una posició cívica marcada per un signe de catalanitat, l'any 1939 el va dur a l'exili, un exili inic, que va suportar amb una gran dignitat i que l'havia d'acompanyar fins a la mort. Durant aquells nou anys, penosos, la seva trajectòria

i la seva consciència no van canviar. Va continuar treballant tossudament per la llengua i no va deixar mai de demostrar la seva fidelitat al país.

En aquest sentit, no podem oblidar un gest altament simbòlic com és el d'anar de Montpeller a Marsella, el 1942, per acomiadar companys que se n'anaven a Xile, mentre ell havia rebutjat l'ofertament que entre tots li havien fet d'acompanyar-los, manifestant la intenció de quedar-se per buscar l'opció d'instal·lar-se en terra catalana amb la voluntat de no moure-se'n. En una prova irrefutable de compromís amb Catalunya, el 14 de setembre de 1945 accepta de

formar part del Govern de la Generalitat, presidit per Josep Irla i amb Carles Pi i Sunyer, Antoni Rovira i Virgili, Josep Carner, Josep Comorera i Josep Xirau com a companys consellers. I encara, en un darrer i significatiu signe d'integritat insubornable, el 27 de novembre

de 1947 es va traslladar, penosament, a Andorra, per fer testament perquè era l'únic lloc on li era possible de fer-lo en català.

Aquesta va ser la «fibra» de Fabra. Una fibra encara latent que ell va mantenir sempre i que ens compromet a tots. Les circumstàncies a les quals es va haver d'encarar són essencialment les mateixes que ens continuen tenallant. I ara, quan s'escau el segle i mig de la seva naixença, la millor manera de fer-li patent l'agraïment i el respecte que li tenim és demostrant-li que serem fidels al sentiment de pàtria que ell ens va oferir. |

Es va proposar dur a terme la compilació del diccionari normatiu llargament desitjat i que des de l'estructura de l'Institut costava de realitzar.

